

Dr. Halil Fikret Kanad ve Türkiye'de Eğitim Bilimlerinin Gelişmesine Katkısı*

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Kimliği:

Dr. Halil Fikret Kanad, 24 Aralık 1307 (5 Ocak 1892) tarihinde, o zaman ülke sınırları içinde bulunan Makedonya'da Manastır ilinin Serfice kasabasında doğmuştur. 7 Ekim 1974'te Ankara'da ölmüştür. Öldüğü zaman 82 yaşındaydı. Dr. Kanad, altı aylık iken babasını kaybetti. Annesi, eldeki birkaç dönüm tarlaya bostan, tütün, mısır ve ekin ekmek ve ektirmek suretiyle geçimini sağladı. Beşi erkek ve biri kız olmak üzere, altı kardeşi vardı. Kendisinden altı yaş büyük olan kardeşi ile birlikte yaşadılar. Diğerleri evli idi ve ayrı yaşıyorlardı.

Dr. Kanad, çocukluğunu şöyle anlatıyor:

"Çocukluğum tam bir serbestlik içinde geçti. Dağ, tepe, kır, bayır, istediğim gibi gezip tozuyordum. Bu serbestlik içinde yoksulluğumun acılarını bilmiyordum. Arasına bostan ve mısır tarlalarında bekçilik ederdim ve geceleri çardak altında dışarıda kalırdım." (*Gündüzalp, Fuat; Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu: 4, 1961, s. 338*)

İlkokulu Serfice ilkokulunda okudu. Sonra, Manastır kentinde yeni açılan Sanayi Mektebi'ne (Sanat Okuluna) girdi. Orada dört yıl okudu. Burada o zaman, hemen hemen Rüştüyelerde okunan dersler okutuluyordu. Fazla olarak da, bu süre içinde, terzilik, müretteplik ve kunduracılık da öğrendi.

Yine kendisinin anlattığına göre, Sanayi Mektebi'nin son iki sınıfında okulun fahri müdürü olan Manastır eşrafından Ziya Tepedelen, onun okumaktan hoşlandığını görünce, okuldaki başarısını da dikkate

alarak, mezun olduktan sonra ya Manastır askerî okulunda ya da Mülkiye'de okutmaya karar verdi. O, babası kadar sevdiği bu müdürün yardımı ile, Manastır idadisine öğrenci olarak girdi. Okul yatılı idi. 1910 yılında Bakanlıkça her ilden iki idadi ya da lise mezunu Avrupa'ya öğrenime gönderiliyordu. Bu sırada, Kanad da, sınavı kazanarak, Avrupa'ya gönderildi.

Dr. Kanad'ın bundan sonraki hayatı başka bir yön aldı. Balkan ve I. Dünya Savaşı sırasındaki bir iki yıl dikkate alınmazsa, Leibzig'de 1917 yılına kadar Pedagoji öğrenimi gördü. Bu sırada ünlü Profesör Edward Spranger'e öğrenci oldu. Doktorasını yaptı.

Dr. Kanad üzerinde en büyük etki yapan düşün adamı H. Pestalozzi ile E. Spranger'dir. H. Pestalozzi'nin sınırsız ve temiz halkçılığını ve idealizmini - eserlerini okuyarak- benimsemişti. E. Spranger'in de manevi bilimlere ve manevi değerlere dayanan görüşlerini aynı hararetle kabul etti. Bu düşünce ve davranışları, onun eser, yazı ve kişiliğinde görülür.

Dr. Kanad, yurda döndükten sonra, bir süre Maarif Nezaretinde Alman uyruklu Dr. Şimidt'in yanında müşavirlik (danışmanlık) kaleminde çalıştı. Sonra, öğretmenliği tercih ederek, İstanbul'da çeşitli kız liselerinde "Malûmat-ı Ahlâkiye ve "Terbiye" derslerini okuttu. Bu arada, 1918 yılında, Sâtı Bey'in çıkarmakta olduğu "Terbiye" adlı dergide "Ahlâkî Karakter" başlıklı bir yazı yayımladı.

1923 yılında da İstanbul Muallimler Birliği'nin yayın organı olan Muallimler Mecmuası'nda "Yeni Mektep" başlıklı bir makale yayımladı.

"Yeni Mektep" makalesinin yayımlanmasından 8 ay sonra, Bakanlık, Cumhuriyetin

* 6 Nisan 1998 günü Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Ankara'da Alman Kültür Merkezinin birlikte düzenlediği "Reform Pedagojisi Eğitim Bilimleri, Okul Reformu ve Öğretmen Eğitimi" Sempozyumunda Sunulan Bildiri.

de ilân edilmesinin arkasından, 29.12.1923 tarihinde okullarda "anlayış" (zihniyet) değişikliğini gösteren tarihsel bir belge yayımlanmıştır. Müsteşar Mustafa Şefik imzası ile yayımlanan bu genelgede, "Dünün kör bir itaat isteyen, çocuğu ve genci edilgen bir durumda bırakan okul eğitimi, artık, yerini, genci özgür ve sorumlu bir ulus bireyi olarak kabul eden etkin bir eğitime bırakmalıdır." deniyordu (Eğitim Hareketleri, 1973, Sayı: 220-221, s. 21). Artık, İkinci Meşrutiyet'in başından beri savaşılan ve Dr. Halil Fikret ile yeni bir ivme kazanan yeni eğitim düşünce ve uygulamaları, semeresini vermeye başlamıştır.

Bu iki makale ile Dr. Kanad, o sırada dünyada pek revaçta olan ve okullarda uygulanması için kongrelerde dile getirilen "karakter", "kendi kendine etkinlik", "kendi kendine yönetin" gibi kavramların Türkiye'deki bayraktarlığını yapıyordu. Gerçi, bu kavramları Türkiye'de de daha önce kullananlar var idi. Fakat, bunlar, ilk kez bilimsel kariyere mensup bir "eğitim doktoru" tarafından bütün ayrıntılarıyla ileri sürülmüştür.

Bu durumun, o sırada, birtakım kıskançlıklara yol açtığı sanılıyor. 1923'te Bakû'ya gitmesi dolayısıyla, Muallimler Mecmuası'nın Şubat 1923 tarihli 6. sayısında çıkan bir haberde "Eski Maarif Nezareti, kâfi derecede kıymetini bilmemişti. Hizmeti sınırlı kaldı. Yeni teşkilâtta, hiç kimsenin makul bir sebep göstermeyeceği bir şekilde kadrodan çıkarılmış gördük. Son günlerde Ankara'ya inhası yapılmıştı. Galiba 10 'lira maaşla çirağ edildi. Zaten, fikirleriyle resmî icraat arasındaki anlaşmazlıktan üzülmüyordu. Azerbaycan'a gitmeye karar vermiştir." deniliyordu (*Muallimler Mecmuası* 1923 Sayı: 6, s. 119).

O, Bakû Üniversitesi'nde ve oradaki Yüksek Pedagoji Enstitüsü'nde "Pedagoji ve Pedagoji Tarihi" doçenti olarak çalıştı. Bu ülkenin Sovyetler Birliği tarafından istilâ

edilmesi üzerine, -birçok aydınla birlikte Türkiye'ye döndü ve 1926 yılında Konya'da yeni açılmış olan Orta Öğretmen Okulu'nun "Pedagoji ve Pedagoji Tarihi" dersi öğretmenliğine atandı. 1927'de okulun Ankara'ya nakletmesi üzerine, görevine Ankara'da devam etti. 1926'dan 13 Temmuz 1956 tarihine kadar aralıksız, tam 30 yıl, bu okulda öğretmen olarak çalıştı. Arada, 1936'dan 1938'e kadar üç yıla yakın bir süre - yine derslerine devam etmek kaydıyla - Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğinde de bulunmuştur. Bu suretle, Dr. Kanad, Gazi Eğitim Enstitüsü ile âdeta özdeşleşmiştir.

Dr. Kanad, Türkiye Kooperatifçilik Kurumu'nda da, 1934 yılında kuruluşundan itibaren yıllarca üye olarak çalışmıştır. Okullarda "Kooperatifçilik Kolu"nun kurulması da onun Talim ve Terbiye Kurulunda bulunduğu bir zamana rastlamaktadır. 1944 yılında bu kurumun yönetim kurulu başkanlığını yapmıştır.

Kişiliği:

Dr. Halil Fikret Kanad, dürüst, açık sözlü bir eğitimciydi. Düşündüklerini, hiç kimseden çekinmeden söylerdi. Ona, öğrencisi İhsan Baykal'ın dediği gibi, hiç kimseye boyun eğmeyen, sözcüğün tam anlamı ile, "özgür düşünen bir öğretmen" diyebiliriz. (*Baykal, İhsan; "Hocam Halil Fikret Kanad", Eğitim Hareketleri Dergisi, 1974 Sayı: 233, s. 5-7*). Tok ve sert konuşur, konuları derinliğine ve genişliğine ele alır, görüş ve düşüncelerini açık açık anlatırdı. Derslerde öğrencileri, onu dikkat ve ilgi ile izlerlerdi Arada sırada sorular sorar, bu sorularla, yeni konu ile eski konular arasındaki ilişkileri buldurmaya çalışırdı. Öğrencileriyle ilişkilerinde oldukça samimi idi. Öğrenciler, kendi aralarında ondan söz ederken "Baba Fikret", ya da "Fikret Baba" derlerdi. Öğrencilerini münazaralar yapmaya teşvik ederdi. Bir kez, "Öğrencileri cezalandırmalı mı, yoksa islah mı etmeli?" konusunda bir münazara yatırmıştı (*Baykal; a.g.e. s. 7*).

Dr. Kanad, tavsiye ile iş yapmanın ve yaptırmanın amansız düşmanı idi. Kendisine gelen bir tavsiye mektubunu, getiren öğrencinin önünde yırtıp çöp sepetine atmıştır (A.g.e. yazı).

Dr. Kanad'ın mücadeleci bir kişiliği vardı. 1953 yılında öğretmen okulu programlarından "Pedagoji" ve "Pedagoji Tarihi" dersleri çıkarılınca düzenlenen meslek toplantılarında ve yayın araçlarında yaptığı konuşma ve yazdığı yazılarla bu duruma karşı çıkmıştır. Aynı yıl, kendisine, Pedagoji Bölümümünde öğrenci oldum. İlk derste, "Pedagojinin Gelişimi, ve Pedagoji Bilimi" konusunu anlattı. Derste, söze şöyle başlamıştı:

"Ben 25 yıldan beri okuttuğum Pedagoji derslerinde bu konuya hiç temas etmemiştim. Çünkü, 200 yıldan beri Avrupa Üniversitelerinde okutulan ve bilimsel karakterinden hiç kuşku duyulmayan bir bilimin, bilim niteliği hakkında fikir yürütmeyi yersiz ve zaman bakımından gereksiz buluyordum.

Böyle hareket etmekle hata işlediğimi şimdi anlıyorum. Çünkü, Pedagoji şubesinin eski mezunlarından birkaç öğrenci, kısa bir süre Amerika'ya giderek orada pratik alandaki etkinlikleri gördükten ve üniversitelerde meslekî bilgilerini kuvvetlendirmek üzere, çeşitli konular üzerinde derslere devam ettikten sonra, Türkiye'ye dönünce, ilk işleri Pedagoji bilimini inkâr etmek ve 'Eğitsel Psikoloji'nin 'Pedagoji' demek olduğunu iddia etmek oldu." (Kanad; Pedagojinin Tekâmülü ve Pedagoji İlmî, 1954, s. 2)

"Ben bu sorunu, bir süre yazılar yazarak açıklamaya çalışmakla birlikte, bir kez de sizinle, aynı sorunları kısaca incelemeyi yararlı buluyorum. Amacım, sizin de ileride bu tür bilimsel hatalara düşerek, gereksiz vakit harcamamanız içindir." (A.g.e., s. 2).

Bundan sonra, Dr. Kanad, pedagojinin ne olduğunu, nasıl geliştiğini yabancı otoritelerden ve özellikle Profesör F. Sneider'in "Terbiyeye Giriş" adlı eserinden alıntılar

yaparak açıklamıştır. Burada bunun üzerinde durmayacağız. Bu konuşmasını, daha sonra, 12 sayfalık bir broşür halinde "Pedagoji" adlı kitabının boyut ve puntoları ile bastırdı ve bize dağıttı. "İlk ders budur. Bunu, ders kitabınızın en başına yapıştırın!" dedi. (Bu, böyle olduğu halde, doğal olarak Millî kütüphanedeki kataloğa ayrı bir kitap gibi girmiştir.) Daha sonra, iki ciltlik bu kitabımı, "Kısaltılmış Pedagoji" adıyla özetlemiştir.

Ayrıca, Dr. Kanad'ın, inandığını sonuna kadar savunması yanında, yanlışlarını ya da hatalarını da kabul edici bir davranışı vardı. Bunu, yine yukarıdaki Eğitim Psikolojisi ve Pedagoji dersi sorunu ile ilgili olarak yazdığı bir yazı dizisinde görüyoruz. Yazısının birine koyduğu "İlmen Mes'ul" başlığı üzerine, Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Nevzat Ayasbeyoğlu ile yaptığı yazılı tartışma sonunda, Nevzat Ayasbeyoğlu'nun yazısının bir "tahlil şaheseri" olduğunu belirterek ... "Hatamı anladım. Anladığım için de bundan sonra yazılarımda sözcükleri daha dikkatli kullanacağım." demek suretiyle gençlere örnek olmuştur (Yeni Okul, Sayı: 33, Mart 1954, s. 15-18).

Dr. Halil Fikret Kanad'ın Mesleğe Hizmeti ve Türkiye'de Eğitim Bilimleri'nin Gelişmesine Katkıları:

Dr. Kanad, Türkiye'de düzgün bir eğitim görmüş ilk pedagoji doktorudur. İlk yazısının "Ahlâkî Karakter" ve son eserlerinden birinin de G. Kerschensteiner'den çevirdiği "Karakter Kavramı ve Ahlâkî Karakter" olması anlamlıdır. Bu konu, onun en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. O tarihlerde onun kullandığı "karakter" kavramı, bizim bugün kullandığımız "kişilik" kavramına yakını bir anlam taşımaktadır. Çünkü bugün "karakter"i, düzenli ve sürekli bir tepki biçimi olarak "kişiliğin ahlâki yönü anlamında kullanıyoruz (Enç. M.; Kuhlîm Terimleri Sözlüğü, 1974, s. 104).

Dr. Kanad, Türkiye'de en çok eğitim kitabı yazarlardan biridir. Bakû'de çalışırken,

1926' da yazdığı ve yayımladığı iki ciltlik "Terbiye ve Tedris Tarihi", 1930'da yeniden Bakanlıkça bastırılmıştır. Bu kitabın 3. baskısı 1948'de, "Pedagoji Tarihi" adıyla, 4. baskısı da 1963'te yine Bakanlık tarafından yapılmıştır. Dr. Kanad'ın Türkiye'de eğitim bilimlerinin gelişmesine yaptığı en büyük katkı, bu eserin yayımlanmasıdır. Bugün dahi, Türkiye'de bu alanın en kapsamlı kitabı bu kitaptır. Bu kitapta, başlangıçtan 1930'lara kadarki belli başlı büyük eğitimciler ve onların eğitimsel görüş ve uygulamaları, ayrıntılı bir biçimde tanıtılmıştır. Özellikle, 3. baskıda ikinci baskısının ikinci cildine bazı eklemeler yapılmıştır. Lombardo, Radice, Booker Washington, Kessler, H.Gaudig, Euken, F. Bakule, Spranger, Freud ve Pfister vb.

Kitabın ikinci basımında birçok konu genişletilmiş, dil sadeleştirilmiş, özellikle, 1934'te yayımladığı "Muasır Terbiye Ülkeleri" adlı kitabında yer alan çağdaş eğitimcilerin görüşleri, pekiştirici bir biçimde, ilgili bölümlere yerleştirilmiştir. İkinci ciltten bazı konular atılmıştır: Toplu Öğretim Sistemi, İş İlkesi, Kendi Kendine Yönetim İlkesi. Bunun nedeni, o tarihe kadar bu konularda daha kapsamlı eserlerin Türkçede yayımlanmasıdır.

Bu kitap, özellikle ikinci cildinde, çağdaş Alman eğitimcilerine büyük yer vermiştir. Fransız eğitimcileri üzerinde fazla durmamıştır. Bu nedenle, eğitimci Fuat Gündüzalp tarafından da eleştiriye uğramıştır. Eleştiri konularından biri de, Alman eğitimcisi Meuman ile Amerikan eğitimcisi Thorndike'a yer vermemesidir. Yine eleştirilerden biri de Amerikan eğitimcilerinden C. Wahburne, P. Peterson, Kilpatrik, Sikinger'a yer vermemesidir. Türkiyedeki eğitim hareketlerine de yer vermemesi eleştiriler arasındadır(*Gündüzalp, Fuat; Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu, Cilt: II, 1951, s. 196*).

1963'te çıkan 4. basımında kitabın hacmi biraz daha genişletilmiştir. Konularında bir değişiklik yoktur.

Dr. Kanad, bu kitabında, eğitimcileri ya da bunların okullarını yalnız tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda bunları, eğitim ilkelere açısından eleştirmiştir. Hatta, bazılarını "şöyle yapılmalıydı, böyle yapılmalıydı" gibi öneriler de getirmiştir(*Kanad; Pedagoji Tarihi, C. II, 1963, s. 156-160*).

Tanıttığı okulların bazılarını 1927 yılında Almanya'ya tekrar gittiğinde bizzat görmüş ve hatta orada birkaç gün de kalmıştır. Bu okullardaki gözlemlerini akıcı bir dil ile yazmıştır. Bunlardan özellikle, Heidelberg ile Frankfurt arasında bulunan Paul Gehep'in Odenwald okulunu çok beğenmiştir. Zengin aile çocuklarının okuduğu bu okul, çok hoşuna gitmiştir. Bizdeki köy enstitülerini andıran bu okuldaki ayrılırken şu duygularını dile getirir:

"Ben bu mutlu yuvadan ayrılırken, insanlığın geleceği hakkında ümitlerim kuvvetlenmiş ve mesleğime karşı sevgim ve cesaretim artmıştır. Birkaç günde bu temiz çevrenin kendi içinde yaşadığı iyilikleri ve erdemleri, bana da telkin ettiğini (içimde) duyar gibi oldum." (*Kanad; A.g.e., s. 184*)

Başka okullarla bu okulu karşılaştırırken "Birine öğrenci olarak kaydedilmek gerekse, hiç duraksamadan, Odenwald Okulu'na yazılmayı tercih ederdim." der (*A.g.e., s. 279*). Bizdeki "köy enstitüleri" düşüncesinin ve hareketinin kaynağını, bu ikinci ciltteki çağdaş eğitimcilerde aramak gerekir.

Diğer önemli eseri, 1937 de yayımladığı iki ciltlik "Pedagoji" kitabıdır. Bu kitap, daha sonraki baskılarında "DeneySEL Pedagoji" adını almıştır. Bu, klasik bir "Pedagoji" kitabıdır. Bu, klasik bir "Pedagoji" kitabıdır. Diğer pedagoji kitaplarından farklı, "Eğitim ve Öğretimin Genel İlkeleri" adlı bir bölümün bulunmasıdır. Burada şu ilkeler üzerinde durulmuştur: Bütünlük (totalite), Gerçeklik ya da Güncellik (aktüalite), Yetkecilik (otorite). Burada amaçlanan, "sevgi ve saygı" ya dayalı bir otoritedir.), Özgürlük, Etkinlik,

Toplumsallık, Bireylik. Bu ilkelerin önemi, herhangi bir eğitsel etkinliğin değerlendirilmesinde, bunların birer ölçüt gibi kullanılmasıdır. Bir etkinlik bu ilkelere ne derece uyarsa, o etkinlik, eğitsel bir değer taşıyor, demektir. Yazık ki, bugün, bunu bu biçimde anlayan ve değerlendirenler pek yoktur diyemiyorum ama azdır.

Bu kitap, daha çok Almanca kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dr. Kanad'ın Türkiyedeki eğitim bilimlerine en büyük hizmeti ve katkısı, Ankara'da Gazi Orta Öğretmen Okulu içinde bir "Pedagoji Bölümü"nü açılması olmuştur. O, Gazi Orta Öğretmen Okulu'na "Pedagoji" ve "Pedagoji Tarihi" öğretmeni olarak atandıktan sonra, bu okulda bir "Pedagoji Bölümü"nü açılmasını sağlamıştır. Kendisi, 1927 yılında açılan bu bölümde 20 yıldan daha fazla bölüm başkanlığı yapmıştır. Onun yönetiminde ve daha sonraları, Pedagoji Bölümü, ülkede pedagoji ile meşgul olan tek kuruluş idi. Bu okul ve özellikle bu bölüm, 50 yıldan daha fazla bir zaman içinde, Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir danışma organı gibi hizmet yapmıştır. Bakanlığın hazırladığı yönetmelik, program ve ders kitapları tasarıları, zaman zaman, bu okulun öğretmenleri tarafından incelenmiştir. Pedagoji bölümü açıldıktan sonra okulun adına "Eğitim Enstitüsü" adı eklenmiştir. O zamanki yöneticilerden öğrenildiğine göre, bu, Bakanlıktan önce, okulun inisiyatifî ile olmuş ve sonra Bakanlığa kabul ettirilmiştir. Yani, önce okulun resmî başlıklı kâğıtlarına "Eğitim Enstitüsü" sözü eklenmiştir. Bu zamanda okulun müdür başyardımcısı Dr. Halil Fikret Kanad'dır. (Bu husus, rahmetli Vildan Aşir Savaşır'dan dinlenmiştir. O tarihte Vildan Aşir Savaşır da müdür yardımcısı idi.)

Bundan sonra, Türkiye'de eğitim sorunlarının bilimsel olarak tek çözüm yeri Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü olmuştur. Böylece Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumların darda kaldıkları zaman başvur-

dukları yer, Pedagoji Bölümü olmuştur. Türkiye'de eğitim sorunlarına, Pedagoji Bölümü sahip çıkmıştır. 1933 yılında Türkiye'deki öğretmen yetiştirme sorunu da önce bu bölümde tartışılmıştır. Bu bölümün 1934 yılı mezunu olan Hürrem Arman, mezuniyet tezi (denemesi) olarak "1923-1933 Arası 10 Yıllık Cumhuriyet Eğitiminin Eleştirisi"ni Dr. Halil Fikret Kanad'tan almıştır (Arman, H.; Piramidin Tabanı, 1969, s. 120). Köy enstitülerinin kurucusu İ. Hakkı Tonguç da, o zaman, bu okulun öğretmeni idi.

Pedagoji bölümünün mezunları, eğitim bilimlerinin birçoğunu öğrenmiş bir kimse olarak, bu bilgilerini, yurdun en ücra köşelerine, ilköğretim müfetişi ve öğretmen okulları meslek dersleri öğretmeni olarak taşımışlardır. Böylece, çağdaş eğitim bilgileri, bütün yurda yayılmıştır. Bir zamanlar, millî eğitim müdürlerinin %80'i, hatta daha fazlası, köy enstitüsü müdürlerinin hemen hepsi, bu bölümün mezunları idi. Bunlar, Türkiye'de çağdaş eğitim ve öğretim ilkelerinin tanınmasında ve uygulanmasında en büyük kılavuz olmuşlardır. Bu, bir anlamda, Dr. Halil Fikret Kanad'ın bilgisi ve kişiliğinin yurt ölçüsünde etkili olması demektir. Zaten, 15 yıl boyunca, (1937-1952) bütün öğretmen okullarında onun "Pedagoji" kitabı, bir ders kitabı olarak okutulmuştur.

Dr. Kanad'ın Diğer Meslekî Eserleri:

Dr. Kanad'ın yukarıdaki ders kitapları yanında, öğretmenlerin meslekî kültürlerini artırıcı ve halka yararlı olucu eserleri de vardır. Bunların bir kısmı çeviri ve bir kısmı da yazmadır. Bunlardan da kısaca söz etmek gerekir.

Coğrafyanın Tedris Usulü: Bu kitap, 1927 yılında İstanbul'da İkbâl Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Kitap Bakû'da yazılmıştır. 126 sayfalık olan bu kitap, Almanca kaynaklardan hazırlanarak yazılmıştır. Özellikle Adolf Rude'nin "Metodika" adlı eserinden yararlanılmıştır. (s.3) o zaman, bu kitap, Almanya'da 18 kez basılmış idi.

Ailede Çocuk Terbiyesi: İlk kez 1941'de basılan bu kitap, bugüne kadar üç kez basılmıştır. Kitapta, çocuk eğitimi ile ilgili olarak ailenin yapacağı işler ve eğitim ilkeleri açıklanmıştır. Bu yolla, Dr. Kanad, eğitim bilgilerinin aileye ulaşmasını sağlamıştır.

Göthe ve Faust: İlk kez 1922'de basılan bu eser, 1940 yılında da yeniden basılmıştır. Kitabın ilk bölümünde Göthe'nin yaşamı anlatılıyor. İkinci bölümünde onun kişiliği üzerinde duruluyor. Üçüncü bölümünde de Faust adlı eserin eğitim bilimi açısından bir değerlendirilmesi yapılıyor. O, kitabı iki amaçla yazdığını söyler:

1. Göthe gibi büyük bir kişiliğin yetişmesini sağlayan çevresel ortamı tanıtarak, bundan, çocuk eğitimi ile ilgili bazı ilkeler ortaya çıkarmak.

2. Dünya baş yapıtlarından olan "Faust"u tanıtarak, kişi ile onun eseri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak. Böylece, kişinin eserinin, önceki yaşantılarının bir ürünü olduğunu tezini ispatlamak.

Bu da, dolaylı olarak, okurlara verilen bir eğitim mesajıdır. Daha o zaman, böyle klasik eserlerin, Devlet eliyle Türkçeye kazandırılmasının gerekliliğine işaret eder.

Karakter Kavramı ve Karakter Terbiyesi: Dr. Kanad'ın en son Türkçeye çevirdiği bir eserdir. Eser, ünlü eğitimci Georg Kerschensteiner tarafından yazılmıştır. Kitabın 4. basımından yapılan bu çeviri, Dr. Kanad'ın öteden beri üzerinde durduğu "ahlâkî karakter" kavramı üzerinde en büyük yetkilerden biri tarafından yazılan klasik bir eserdir. Kuramsal açıklamalardan sonra, kitapta, en çok, karakter eğitiminin niteliği, ailede karakter eğitimi ve kendi kendine eğitim üzerinde durulmaktadır.

İş Pedagojisi: Eduward Burger'in 1914'te çıkan "İş Pedagojisi" adlı eserinin çevirisidir. 1944 yılında yayımlanmıştır. 1946 yılında da ikinci basımı yapılmıştır. Kitap, tarih, tenkid ve kılavuzluk kısımlarını kapsıyor. Bu kitap, özellikle o yıllarda, köy

enstitülerinde bir ders kitabı gibi okutulmuştur. Türkiye'de iş eğitiminin anlaşılması ve yayılmasında bu kitabın da etkili olduğu söylenebilir.

Eğitim Sosyolojisi: Dr. Kanad, 1953'te değiştirilen Öğretmen Okulları Öğretim Programında yer alan "Eğitim Sosyolojisi" dersinin konu içeriğini beğenmiyor, bunu, çeşitli toplantılarda dile getiriyordu. O, eğitim sosyolojisini, daha çok, okul ve sınıf düzeyinde ele alınmasını istiyordu. Okuldaki toplumsal yaşamın sosyolojisi üzerinde durmak gerektiğini söylüyordu. Bu amaçla, 1958 yılında, emekli olduktan sonra, "Terbiye Sosyolojisi" adlı bir eser yazmıştır.

Kitabın başında, sonradan yazıldığı anlaşılan, Roma rakamıyla 38 sayfalık bir kısım var. Bu, "Manevi Kalkınmamızın Şartları ve Öğretmen Okullarımız" başlığını taşıyor. Bu kısımda, eğitim sistemimiz, okullarımız ve öğretmen okulları ile ilgili görüşler vardır. Burada, öğretmen yetiştirmede üniversitenin ilgisizliğinden söz ediliyor. Kitabın bu kısmı, ayrı bir araştırma ve tez konusudur.

Dr. Kanad'ın Köy Enstitülerinin açılmasındaki Rolü ve İş Eğitimi Anlayışı:

Dr. Kanad, 1930'lu yılların başlarında, köy sorunu ele alınmaya ve köycülük hareketi ortaya çıkmaya başladıktan sonra, köye göre öğretmen yetiştirme ile de ilgilenmeye başlamıştır. Esasen, o sırada bu konu, çeşitli düzeylerde tartışılıyordu. 1933 yılında Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip Bey'in başkanlığında toplanan Köy İşleri Komisyonu'ndan sonra, 13.3.1934'te toplanan CHP Kurultayında bu konu da ele alınmıştı. O zaman Başbakan İsmet İnönü, köyler için öğretmen yetiştirme sorununu bütün açıklığı ile ele aldı (Tonguç, I. Hakkı; İlköğretim Kavramı, 1946, s. 260-265).

Bunun üzerine, Parti Grubu'nda bir komisyon, bu sorunu inceledi ve bir rapor hazırladı. Bu raporda il özel idarelerinin yükünün birazının Devlet bütçelerine veril-

mesi önerilmekte idi (A.g.e., s. 266).

Bu arada, köyün "kalkındırılması" ve köye öğretmen yetiştirme sorunu, gayriresmî olarak, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünde de ele alınıyordu ve tartışılıyor-
du. Hatta, öğrenci Hürrem Arman, "10 Yıllık Cumhuriyet Eğitiminin Eleştirisi" konusunu, Dr.Kanad'dan deneme olarak almıştı (Arman, Hürrem; Piramidin Tabanı, 1969, s. 120).

Dr. Kanad, 1934'te "Karıncı" dergisinin 4. sayısında "Güzel köy yaşayışına doğru" başlıklı bir yazı yayımlamıştır.

Bu tartışmaların ardından, Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmeni Dr. Halil Fikret Kanad, 24-27 Mart 1935 tarihli Kurun (Vakit) gazetesinde dört gün , arka arkaya "Yarının Öğretmenleri Nasıl Yetiştirilmeli?" başlıklı bir dizi yazı yayımladı. Bu yazı dizisinde, mevcut öğretmen okullarının **tüketici** insan yetiştirdiğini, oysa, yaşamın **yapıcı, üretici, iradesi kuvvetli, azimli, becerikli** insana gereksinimi olduğunu belirterek, iyi bir köy okulu öğretmenin niteliklerini ve bunun nasıl yetiştirilmesi gerektiğini, o güne kadarki tarihsel gelişmeleri göz önünde bulundurarak,yeniden saptanmıştır. Bu, bugünkü anlamda, bir projedir; bir taslaktır. Dr. Kanad, bu yazı dizisinde, "yeni cumhuriyet ve inkılâp Türkiyesi için güçlü öğretmenler yetiştirilmesi" gerektiğini belirtiyor ve öğretmenin köyü sadece "**kalkındırmaya**" değil, "**canlandırma**" da önem vermek gerektiğini söylüyordu. Kanad, bu yazı dizisini, daha sonra 1942'de çıkan "Milliyet İdeali ve Topyekûn Millî Terbiye" adlı kitabına da almıştır (s. 158-170).

Gerçi, bu yazı dizisinde yer alan düşünce ve ilkeler, eğitim literatörümüzde ve millî eğitim uygulamalarımızda hiç bilinmeyen şeyler değildi. Birçokları daha önceleri ileri sürülmüş, hatta uygulanmış ve sonra bundan vazgeçilmiştir. Ama, bütün bunların yeni bir projede, bir "bütün" halinde yer alması anlamlı idi. Ashında, bunların büyük bir kısmı, daha bir buçuk yıl önce yapılan Köy

İşleri Komisyonu'nun raporunda da vardı.

1935 yılı Haziran ayında Saffet Arıkan Millî Eğitim Bakanlığı'na atandıktan ve aynı yıl İsmail Hakkı Tonguç'da İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne getirildikten sonra, bu sorun üzerine Devlet ciddiyetle eğilmiştir. 1937 yılında , zaten Talim ve Terbiye Kurulu üyesi de bulunan Dr. Kanad, bu yazı dizisinin bir özetini Bakan Saffet Arıkan'a da vermiştir. (A.g.e, s. 156) Uzun tartışmalardan sonra , 1936'daki eğitim yetiştirme çalışmalarından da yararlanarak, 1937/1938 öğretim yılı başında biri İzmir Kızılçullu'da, diğeri de Eskişehir'in Mahmudiye köyünde iki Köy Öğretmen Okulu açılmıştır.

Dr. Kanad'ın bu yazı dizisinde, "kökün kentlerde değil, köylerde olduğu; çeşitli araçlarla aydınlatılması gerektiği, fakat bu işte en büyük görevin öğretmenlere düşeceği, bunun sözle değil, iş ile yapılabileceği; köye gidecek öğretmenin el işlerinin her türünde becerikli olması; kuramsal ve pratik tarımdan anlaması; sağlık kurallarını uygulayabilecek bir bir kimse olması; edilgen değil, etkin olması gerektiği..." üzerinde duruluyordu. Yine Dr. Kanad, öğretmenin yetişeceği ortamın da kentlerden uzakta, ıslahı gereken doğanın çevresinde ve bakımsız köylerin yanında olmasını, buralarda uygulama yaparak olumsuzluklarla savaşında bulunmayı öğrenmesini" istiyordu. "Derslerin de iş ilkesine göre yapılmasını, bilgilerin bol bol uygulama çemberinden geçirilmesini, az ve öz bilgi kazandırılmasını" istiyordu. Öğretmeni köye bağlamak için okulun yanbaşımda-tarlası ve bahçesi olmak şartıyla- bir iki odalı öğretmen evinin bulunması vb. istiyordu. Ayrıca, köyde öğretmenlik yapacak kişinin kooperatifçilik bilgisine de sahip olmasını gerekli görüyordu.

Bütün bunları sayıp döktükten sonra , "Başka yol gösterecek olan meslektaşlarla, yurttaşlarla, içten söyleşilerde bulunmaya" da hazır olduğunu bildiriyordu.

1940'ta açılan köy enstitülerinde bu

düşüncelerin hemen hepsi uygulanmıştır. Bu ilkelere, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun gerekçesiyle iki ilke daha girmiştir: 1-Öğretmen adaylarını köyden almak, 2- Hiç olmazsa, öğrencinin yeme-içme (iaşe) ihtiyaçlarını sağlayacak, böylelikle, onların masraflarını azaltarak, Devlete yük olmayacak hale getirmek.

Dr. Kanad, yukardaki düşüncelerine uygun olduğu için, gerek eğitim kurslarını ve gerek köy enstitülerini başlangıçta övmüştür. Bir yazısında: "Türk köyünün kalkınması, yalnız Türkiye'nin büyük bir devlet olmasına yardım etmeyecek ve aynı zamanda, Cumhuriyet ilkelerinin kökleşmesine ve cumhuriyetimizin ebedileşmesine hizmet edecektir. Bu bakımdan, bu çavuş kursları orijinaldir ve sonsuz bir kıymeti haizdir." demektedir (*Kültür (Millî Eğitim) Bakanlığı Dergisi, Sayı: 20-1, Ocak 1937, s. 145-152*).

Köy enstitüleri kurulup çalışmaya ve özellikle ilk mezunlarını vermeye başladıktan sonra, görülen bazı uygulamalar ve bu konuda yazılan bazı yazılar üzerine, konunun iyi kavranmadığını ileri sürerek, o da eleştiriler de bulunmaya başlamıştır.

Eleştirilerin kaynağı ve başlıcası, köy enstitülerindeki tarım çalışmalarının "üretim" amacıyla yapılmasıdır. O, bu kurumların hayat kazanmaya yönelik bir **teknik okul** olmadığı kanısını taşımaktadır (Milliyet İdeali ve Topyekûn Millî Terbiye, 1942, s. 175).

Yine bununla ilgili olarak, köy enstitülerinde bir ara öğretmen olarak çalışmış olan Mehmet Tuğrul'un, 1942 yılında Ülkü dergisinin 19. sayısında "Köy Kalkınması ve Köy Enstitüleri" başlıklı bir yazısı yayımlanmıştır. Tuğrul'un bu yazısında "köy enstitülerinin küçüklü büyüklü işletmelere bölünmesi, öğrencilerin buralarda, öğretmenleriyle birlikte, geçimlerini çıkarmak için, bol üretim yapmaları, işletmeler arasında yarışmalar düzenlemeleri, bu grupların deneyimli köylülerden alınacak çiftçilerle desteklenmesi, bu çiftçilere de aylık ücret değil, üretimden yüzde

bir miktar hak verilmesi ve hatta, enstitülerdeki tarım öğretmenlerinin terfi, taltif ve cezalandırılmaları işlemlerinin işletmelerin üretim durumuna bağlanması" önerilmekte idi (A.g.e., s. 178).

Dr. Kanad, bu yazıyı okuyunca, yazarının adını bile vermeden, sadece "köy enstitüleriyle şöyle böyle ilgisi olan bir vatandaşın yazdığına göre" diyerek, eleştirilerde bulunmuştur. Oysa, köy enstitülerinde böyle bir durum yoktur ve hiçbir zaman da olmamıştır. Bu, sadece bir "**öneri**" olarak yazılmıştır. O, bu yazılarla ve belki de iki taraftan duydukları ile, yanlış algılama sonucu, köy enstitülerinde "iş" ilkesinin bir "araç" değil, bir "amaç" haline getirildiği yargısına varmış ve eleştirilerde bulunmuştur. Belki ilk zamanlarda, zaruretler karşısında, bazı enstitülerde böyle durumların yaşandığı da olmuştur. Fakat, onun tepkisi sert olmuş ve o sırada yayımlanmakta olan kitabına, bir bölüm ekleyerek, bu tepkisini dile getirmiştir. O, Eğitim Tarihinde, bu yüzden, H. Pestalozzi'nin başına gelenleri de hatırlatarak, "iş'in eğitimde hiçbir zaman bir "amaç" haline getirilmemesini istiyor ve bu yapılırsa, düşünsel yeteneklerin, iradelerin, ahlâk ve karakterlerin, ister istemez, üretimin tekerlekleri altında ezilmeye ve bakımsız kalmaya mahkûm" olduğunu söylüyordu (A.g.e., s. 179-180). Ayrıca, bunun, gelişme çağında bulunan gençlerin gelişimini durduracağı kanısını taşıyordu. Bu, uyarı niteliğinde bir eleştiri olmuştur.

Dr. Kanad, bu noktanın dışında, köy enstitüsü uygulamalarını pek eleştirmemiş ve çeşitli kitaplarında, yeri geldikçe, iş eğitimine verilen önemden dolayı kutlamıştır (Pedagoji Tarihinin ikinci cildinde Herman Lietz'in eğitim görüşlerini tanıtırken ve İş Pedagojisi adlı çevirisinin önsözünde).

Dr. H. Fikret Kanad'a göre "Köy Enstitüleri, sadece karakterli, becerikli, kültürlü, öğretmen yetiştirmeyi amaç edinen bir okuldur. Meslekî bir eğitim yuvasıdır. Burada, çocuğun çeşit çeşit işler görmesi, atölyelerde, tarlalarda, bağlarda ve bahçelerde çalışması, ve **ders konularının çeşitli iş ve**

etkinliklerle işlenmesi, hep bu amaca ulaşmak için bir araçtır. Tıpkı Avrupa'nın iş okulları ve aktif okulları gibi. Gerçekten, iş okullarında 'iş', hiçbir zaman, bir amaç değildir; sadece bir yöntemdir; bir araçtır. Amaç, iş aracılığıyla, genç kuşağın yeteneklerini, uygun bir biçimde geliştirmek, çeşitli etkinlikler yardımıyla, becerikli, mahir, kavrayışlı, girişimci, ahlâklı ve iradesi kuvvetli yurttaşlar yetiştirmektir." (A.g.e., s, 175-176)

Dr. Kanad'ın eğitim anlayışında da bir "üretim" söz konusudur. Fakat, bu üretim, işin, bir amaç olarak kullanılmaması ile sınırlıdır. O, her hangi bir etkinlikte, öğrenmeye bir araç olduğu oranda bir üretim yapılmasına taraftardır. Bazı yayınlarda, ona atfedilerek söylenen, mukavvadan ev ve benzeri gibi bir şey meydana getirmeyi "iş" sayan bir anlayışa, hiçbir eser ve yazısında rastlamadım.

Dr. Halil Fikret Kanad'ın Diğer Yazı ve Kitapları:

Dr. Kanad, meslekî eserlerinin yanında, dergi ve gazetelerde de yazılar yazmıştır. Bunların en eskileri, Sâti Bey'in çıkardığı "Terbiye", İstanbul Muallimler Birliğinin çıkardığı "Muallimler Mecmuası", "Muallimler Birliği", İzmir'de çıkan "Fikirler" dergisidir. Diğerleri de "Hayat" ve Talim ve Terbiye Kurulu'nun çıkardığı "Terbiye" dergisidir. Bir ara, Ankara'da çıkan Ulus gazetesinin "Fikirler" ekinde de yazmıştır. Fakat, bunu bulamadım. Hangi tarihler arasında olduğunu bilmiyorum. 1950'den sonra da Pedagojik Yardımlaşma Kooperatifinin çıkardığı "Yeni Okul" dergisi ile "Köy ve Eğitim" ve "Eğitim Hareketleri" dergilerinde de yazılar yazmıştır. Muallimler Mecmuası'nda çıkan "Yeni Mektep" ve "Terbiye" dergisinde çıkan "Ahlâkî Seciye" başlıklı yazılara daha önce değindik.

1928 yılında "Hayat" adlı dergide birkaç yazısı yayımlanmıştır: Gençlik Terbiyesinde Ruhî Esaslar (Sayı: 79), İçtimai Ahlâk ve Terbiyemize Dair (Sayı: 83, 90, 95), Şehir İdareleri ve İçtimai Terbiyemiz (Sayı: 97).

Bu yazılarda halk eğitimine yönelik

düşünceler vardır. Bu işlerde, özellikle, belediye başkanlarına düşen ödevlerden söz ediliyor. "En büyük okul kenttir. Belediye başkanı da bir kentin başöğretmeni gibidir. O, kentin her bir noktasını bir okul gibi çalıştırabilmelidir" der. O, bu yazıları ile çevrenin eğitimdeki rolünü ve önemini belirtmiştir. Okul eğitimini hiçbir zaman yeterli görmüştür. O, "Kent ve kasabayı, bir okul olarak görmeyen bir belediye başkanı, farkına varmadan, ülkeye fenalık ettiğine kani olabilir." der (Hayat, 1928, sayı: 95, s. 2). O günkü koşullarda Ankara'da gördüğü manzaraları, yana yakıla anlatıyor: "Bugün Ankara'nın gerçek anlamıyla tek bir sineması, bir tiyatrosu ve tek bir kahvesi yoktur. Mevcut olanlar da ilkel bir manzara arzederler. Hele, Ankara'mızın yüzkarası demeye layık bir kulüp sineması vardır ki, uygar ülkelerin fillere mahsus ahırlarını andırır. ... Hele satıcıların burnumuzun dibinde dolaşmaları ve sesleri çıktığı kadar bağırmaları, insanı eğitmek şöyle dursun, eğitilmiş insanları bile baştan çıkarıyor." (Hayat, 1928, sayı: 97)

1 Şubat 1936 tarihli "Fikirler" dergisinde "Kalkınma Terbiyesi" başlıklı bir yazısı vardır. Bu yazıda "ulusal eğitim" in ne olduğunu açıklar. Bizim gerçek "kalkınma terbiyemiz" in **ulusal eğitim** olduğunu söyler. Onun "ulusal eğitim" anlayışında şu öğeler vardır: Kuru bilgiler yerine, hayat ile ilgili bilgiler. Çevreye yararlı olan bilgiler. İç temizliği. Doğruluk. Disiplin ve itaat. Yasaya uyma. Dayanışma. Tevazu ve demokratiçlik. Halkçılık ve cumhuriyetçilik. Soy sop ile öğrenmemek (Fikirler, 1 Şubat 1936).

1950'den sonra dergilere yazdığı yazılar, genellikle, öğretmen okullarının programı ile ilgilidir. Özellikle, 1953'te öğretmen okullarından Pedagoji ve Pedagoji Tarihi derslerinin çıkarılması üzerine bir hayli yazı yazmıştır. "Okul Eğitiminde Öğretmenin Rolü" (Eğitim Hareketleri, Sayı: 36), "Yüksek öğretmen okuluna Hasret" (Eğitim Hareketleri, Sayı: 18-19, 20-21) gibi yazılar vardır.

"Eğitim Hareketleri" dergisinin 1970'li yıllarında çıkan sayılarında, Sokrat, Eflatun

ve Aristo gibi filozoflarla ilgili yazılar yanında, Gestalt Psikolojisi, Freudizm ve Adler Pisolojisi üzerine yazıları da çıkmıştır.

Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye: 1942 yılında yayımlanan bu eser, Anayasada yer alan milliyetçilik ilkesinin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Burada, "topyekûn eğitim" kavramı, hiçbir bireyi eğitimsiz bırakmayacak şekilde yapılan eğitimidir. Bu eğitimde "kadın, erkek, kör, topal, kolsuz, bacaksız, bedence ve ruhça zayıf olan herkes, gerek kendisi ve gerek mensup olduğu ulus için yararlı bir biçimde yetiştirilmeye" çalışılır. (s. 9)

Yazarın yaptığı açıklamalara göre, tarih boyunca, din, insanları birleştirmede ve kuvvetli olmada büyük rol oynamıştır. Toplumlar geliştikçe ve sanayide ilerlemeler oldukça din, bu eski işlevini yitirmeye başlamıştır. Bunun yerine geçerecek başka bir kuvvete ihtiyaç vardır. Ona göre, milliyet fikri, bu boşluğu dolduracaktır. Kitapta bu hususun tartışması yapılmaktadır. Kitabın sonlarına doğru da ulusal eğitimde öğretmen ve okul müdürlerinin rolü açıklanmaktadır.

Kitabın en son bölümünde de, toplumsal çevrenin genç kuşağın eğitimi üzerine etkisi ve çevrenin ıslâhı çareleri ile halkevlerinin halkçılık ve ulusal eğitimdeki yeri üzerinde durulmaktadır. Bu kısımda da, yazar, okul dışı eğitimde de yapılabilecek olan işleri, sıralamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Böylece, bütün yaşamı boyunca, okul içinde ve okul dışında yapılabilecek olan eğitim ve öğretim şekilleri hakkında bilgiler vermekte ve açıklamalarda bulunmaktadır.

Satranç Kılavuzu: 1936 yılında basılan bu kitabında yazar, boş zamanların da yararlı bir şekilde geçirilmesini amaçlamaktadır. Satrançın zihnin geliştirilmesine olan etkisini dikkate alarak, böyle bir eseri yazdığını bildirmektedir. Ona göre, dolaylı olarak, bu da bir eğitim kitabıdır.

Ölümünden sonra bazı eserlerin yeni baskıları yapılmıştır.

Sonuç:

1. Dr. Halil Fikret Kanad, Türkiye'de özellikle Cumhuriyet döneminde, çağdaş eğitim ilke ve yöntemlerini tanıtan eğitimcilerden biridir. Öğrenimini Almanya'da tamamlamış; bu nedenle eserlerinde daha çok Almanca eserleri kaynak göstermiştir.

2. Türkiye'de eğitim bilimleri alanınca doktora yapmış ilk eğitimcidir.

3. Eğitim ve öğretimde en çok üzerinde durduğu ilkeler, "kendi kendine etkinlik" ilkesi ile "kendi kendine yönetim" ilkesi olmuş ve bunları savunmuştur.

4. Türkiye'de ilk kez Gazi Orta Öğretmen Okulu içinde "Pedagoji Bölümü" adlı bir bölüm kurarak, 20 yıldan daha fazla bu bölümün başkanlığını yapmıştır. Bu süre içinde doğrudan ya da dolaylı olarak pedagoji mensubu olan binlerce eleman yetiştirmiş ve bunlar, ülkenin eğitim kadrosunda görev almıştır.

5. Özgür düşünen ve düşündüğünü çekinmeden söyleyen kişiliği ile, genç kuşaklara örnek olmuştur.

6. Cumhuriyet ve devrim Türkiyesi için gerekli olan öğretmen tipini, çağdaş eğitim ve öğretim ilkelerine ve ülkemiz koşullarına göre belirlemede öncü olmuştur.

7. Öğretmen yetiştiren okulların öğretim programının değişmesi üzerine, dünyadaki belli başlı ülkelerin yetkilileriyle temas gelerek, bunun düzeltilmesi yolunda savaşımında bulunmuştur. Fakat, bunda muvafak olamamıştır. Bugün öğretmen kalitesinin tartışılır hale gelmesinde, bir ölçüde, kanımca, onun bu savaşımının kabul görmemesinin de etkisi vardır.

8. Türkiye'de iş eğitimine olan gereksinimi ilk görenlerden biridir ve bu konuda belli başlı eserleri Türkçeye kazandıran bir eğitimcidir.

Dr. Halil Fikret Kanad'ın sık sık söylediği gibi, ölümler de, eserleriyle yaşamaya devam ederler. Bu nedenle, onun kitaplarının eğitim etkisinin bugün de devam etmekte olduğunu söyleyebiliriz.